

ДНІПРОПЕТРОВСЬКА ОБЛАСТЬ І НАВКОЛИШНЄ ПРИРОДНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

Поклонська О. Ю., Коптяєва А.Ю., Вербицька А. О.

З кожним роком перед світом постає питання забруднення земель, повітря, води. За різними прогнозами вчених та міжнародних організацій дії людей підштовхують світ до екологічної катастрофи. У погіршенні екологічної ситуації найчастіше звинувачують різноманітні підприємства, які викидають у повітря шкідливі речовини. Так, справді, підприємства найбільше забруднюють навколишнє середовище, але не тільки вони є винуватцями екологічних проблем. Авторами було досліджено стан навколишнього середовища в Дніпропетровській області. Розглянуто стан землі та повітря різної місцевості цієї області. Проаналізовано такі питання: площа землі, викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря, основні підприємства-забруднювачі та інше. Також надано пропозиції щодо покращення стану навколишнього середовища у цій області.

Ключові слова: земельне право, охорона землі, навколишнє середовище, водні ресурси, викиди шкідливих речовин, рекультивация.

С каждым годом перед миром появляется вопрос загрязнения земель, воздуха, воды. По разным прогнозам учёных и международных организаций действия людей подталкивают мир к экологической катастрофе. В ухудшении экологической ситуации чаще всего обвиняют различные предприятия, которые выбрасывают в воздух вредные вещества. Да, действительно, предприятия больше всего загрязняют окружающую среду, но не только они являются виновниками экологических проблем. Авторами было исследовано состояние окружающей среды в Днепропетровской области. Рассмотрено состояние земли и воздуха различной местности данной области. Проанализированы следующие вопросы: площадь земли, выбросы загрязняющих веществ в атмосферный воздух, основные предприятия-загрязнители и прочее. Также даны предложения по улучшению состояния окружающей среды в данной области.

Ключевые слова: земельное право, охрана земли, окружающая среда, водные ресурсы, выбросы вредных веществ, рекультивация.

Unfortunately, for thousands of years, man has intensely interfered with nature without violating the balance in it. Particularly complicated relations of societies and nature in the XX century, when in the process of scientific and technological revolution sharply increased anthropogenic impact on the environment. Due to the dramatic increase in introduction, intensive industrialization and urbanization on the planet, economic pressures have begun to exceed the ability of environmental systems to self-purify recovery. In human-nature relations, a crisis has arisen, which has caused similar problems of a global nature. Every year the issue of pollution of land, air, water arises before the world. Environmentalists from around the world are convinced that it is unlikely that we will be able to completely prevent the effects of the disaster. However, today there are a large number of "green" organizations that have undertaken to find possible solutions to the world's environmental problems. International cooperation in the environmental field allows for joint development and programs on environmental protection, conclude international conventions. To save the planet will be possi-

ble only on condition of common understanding. Educating environmental awareness is what is of the utmost importance today. According to various forecasts of scientists and international organizations, human actions are pushing the world to environmental catastrophe. The deterioration of the environmental situation is often blamed on various enterprises that release harmful substances into the air. Yes, businesses are the most polluting ones, but not only are they responsible for environmental problems. The authors investigated the state of the environment in the Dnipropetrovsk region. The state of the earth and the air of different terrain of the given area is considered. The following issues are analyzed: land area, pollutant emissions into the air, major pollutants, and more. Suggestions are also made to improve the environment in the area. It also analyzes what has already been done to improve the environment in the Dnipropetrovsk region.

Key words: land law, land protection, environment, water resources, emissions of harmful substances, reclamation.

Постановка проблеми. У наш час дуже важливо аналізувати стан землі й навколишнього середовища на будь-якій території України. Ми обрали Дніпропетровську область, адже саме тут є міста, які мають прекрасні родючі землі, але високий рівень забруднення навколишнього середовища своєю чергою погіршує стан землі. Нині здійснюється дуже мало заходів, які можуть сприяти ліквідації цієї проблеми.

Аналіз наукових досліджень та публікацій. Проблемами аналізу стану навколишнього середовища, вивчення факторів впливу на екологічну ситуацію займалися такі зарубіжні та вітчизняні вчені, як: О. Фещенко, В. Данилов-Данильєв, Л. Мельник, О. Скальський, Л. Хенс, Е. Гірусов, І. Сотник, В. Тарасова, О. Балацький, Т. Галушкіна, С. Генсирук, З. Герасимчук, М. Долішній, С. Дорогунцова, О. Мінца, В. Сташук, В. Трегобчук, Т. Хачатурова, М. Хвесик, А. Яцик та інші. Аналіз публікацій дає змогу констатувати, що цьому питанню приділяється не досить уваги, адже з розвитком технологій підвищується рівень забрудненості.

Мета статті - аналіз стану земельного та навколишнього середовища Дніпропетровської області та виявлення факторів, які мають негативний вплив.

Виклад основного матеріалу. На думку О. Остапшиної та П. Вишемирського, навколишнє середовище - середовище, в якому функціонує підприємство (організація, установа), охоплюючи атмосферне повітря, водні об'єкти, земельні ділянки, природні ресурси, флору, фауну, людей, а також взаємозв'язки між ними [7, с. 71]. Доцільно зазначити, що Дніпропетровська область розташована у південно-східній частині України, в басейні середньої і нижньої течії Дніпра. На сході вона межує з Донецькою, на півдні - із Запорізькою й Херсонською, на заході - з Миколаївською та Кірово-

Поклонська О. Ю., Коптяєва А.Ю., Вербицька А. О., 2019

градської, на півночі - з Полтавською та Харківською областями України. Територія області - 31,92 тис. км², що становить 5,3% території країни. Адміністративний центр області - місто Дніпро, що розташоване по обох берегах річок Дніпро та Самара. Область поділяється на 22 адміністративні райони, включає в себе 13 міст обласного і 7 - районного підпорядкування, 46 селищ міського типу, 1435 сільських населених пунктів [1].

В області близько 1,5 тисячі водойм та ставків площею понад 26 тисяч гектарів. На півдні територія області омивається водами Каховського водосховища. За різноманітністю і значимістю природних ресурсів Дніпропетровська область є однією з найбагатших в Україні. Майже на всій території області переважають родючі чорноземні ґрунти. Розгалужена система водопостачання дає змогу вести інтенсивне сільське господарство. Дніпропетровщина багата на корисні копалини. Мінерально-сировинна база характеризується широкою різноманітністю видів і значними запасами деяких корисних копалин. В області виявлено близько 300 родовищ та значні запаси паливно-енергетич-

ної сировини - вугілля, нафти, газу й газоконденсату, а також тально-магнезитової, каолінової, уранової, будівельної та ін. Родовища залізної (м. Кривий Ріг) та марганцевої руди (м. Марганець та м. Покров) - світового значення. У результаті геологорозвідувальних робіт виявлено золоторудні родовища в Солонянському та Нікопольському районах [6].

Які ж фактори та яким чином впливають на навколишнє середовище Дніпропетровської області? Якщо звернутися до даних Дніпропетровської обласної державної адміністрації про стан навколишнього природного середовища в Дніпропетровській області за 2018 рік, які опрацьовані в 2019 році та розглядають стан повітря, водні ресурси, земельні ресурси та ґрунти, можемо стверджувати таке.

Як бачимо на таблиці 1, викиди шкідливих речовин в атмосферу в 2018 році становили 614,3 тис. т, що на 43,0 тис. т (7%) менше, ніж у 2017 році.

Проаналізувавши статистичні дані, можемо стверджувати, що основними забруднювачами довкілля у 2018 році залишаються підприємства металургійної,

Таблиця 1
Обсяги викидів в атмосферне повітря забруднюючих речовин стаціонарними джерелами у районах та містах області у 2018 р.

Населені пункти	Обсяги викидів, т		Збільшення (+) / зменшення (-) викидів у 2018 р. проти 2017 р., т	Обсяги викидів у 2018 р. до 2017 р., %	Викинуто в середньому одним підприємством, т
	у 2017 р.	у 2018 р.			
Дніпропетровська область	657324,601	614328,408	-42996,193	93,5	972,039
м. Дніпро	45681,375	47085,974	1404,599	103,1	264,528
м. Вільногірськ	1235,369	1085,865	-149,504	87,9	180,978
м. Кам'янське	57750,912	755,262	-214,306	77,9	94,408
м. Жовті Води	969,568	103312,269	45561,357	178,9	2348,006
м. Кривий Ріг	323903,953	267432,592	-56471,361	82,6	3663,460
м. Марганець	344,491	289,608	-54,883	84,1	41,373
м. Нікополь	25332,795	26181,145	848,350	103,3	1246,721
м. Новомосковськ	92,513	137,572	45,059	148,7	10,582
м. Покров	8063,851	314,134	-289,728	52,0	12,565
м. Павлоград	603,862	964,862	55,864	106,1	241,216
м. Першотравенськ	908,998	8266,050	202,199	102,5	918,450
м. Синельникове	58,988	54,944	-4,044	93,1	5,494
м. Тернівка	43696,011	33432,864	-10263,147	76,5	8358,216
райони					
Апостолівський	48598,505	28976,868	-19621,637	59,6	2897,687
Васильківський	84,268	57,313	-26,955	68,0	8,188
Верхньодніпровський	355,485	377,274	21,789	106,1	17,149
Дніпровський	881,401	1086,411	205,010	123,3	37,462
Криворізький	404,366	373,712	-30,654	92,4	23,357
Криничанський	120,744	114,229	-6,515	94,6	12,692
Магдалинівський	1560,294	1370,986	-189,308	87,9	171,373
Межівський	145,763	143,893	-1,870	98,7	28,779
Нікопольський	397,479	404,196	6,717	101,7	36,745
Новомосковський	239,392	174,214	-65,178	72,8	14,518
Павлоградський	44805,668	40706,564	-4099,104	90,9	4070,656
Петрівський	1237,208	1327,554	90,346	107,3	165,944
Петропавлівський	48432,856	48356,302	-76,554	99,8	3719,716
Покровський	71,965	81,884	9,919	113,8	16,377
П'ятихатський	158,95	175,808	16,858	110,6	14,651
Синельниківський	116,843	99,398	-17,445	85,1	11,044
Солонянський	77,114	63,228	-13,886	82,0	5,748
Софіївський	108,327	81,243	-27,084	75,0	10,155
Томаківський	210,261	201,089	-9,172	95,6	33,515
Царичанський	236,048	186,834	-49,214	79,2	26,691
Широківський	104,666	98,292	-6,374	93,9	19,658
Юр'ївський	334,312	557,975	223,663	166,9	79,711

добувної промисловості та виробники електроенергії. Найбільш екологічно небезпечними видами економічної діяльності є видобування металевих руд, виробництво електроенергії, чавуну, сталі та феросплавів. Такими підприємствами є: ВП «Придніпровська ТЕС» АТ «ДТЕК Дніпроенерго», ВП «Криворізька ТЕС», АТ «ДТЕК Дніпроенерго», ПАТ «Дніпровський меткомбінат», АТ «Нікопольський завод феросплавів», ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг», ПАТ «Південний гірничо-збагачувальний комбінат», ПрАТ «Північний гірничо-збагачувальний комбінат», ПАТ «ІНТЕРПАЙП Нижньодніпровський трубопрокатний завод», ПрАТ «ЮЖКОКС», ПрАТ «Дніпровський коксохімічний завод», АТ «Покровський гірничо-збагачувальний комбінат» [3, с. 6-15].

Щодо стану водних ресурсів, то насамперед зазначимо, що це обсяги поверхневих, підземних і морських вод відповідної території, вони також виступають об'єктом земельного права. Дніпропетровська область повністю розташована в межах басейну р. Дніпро, що є головною рікою гідрографічної мережі Дніпропетровщини. Стік річки зарегульований каскадом Дніпровських водосховищ і в межах області присутні три з них: південна частина Кам'янського та північна частина Дніпровського, а також є вихід до Каховського водосховища. Загальна довжина р. Дніпро в межах області становить 261 км. В межах Кам'янського водосховища - 66 км, у межах Дніпровського водосховища - 94 км, у межах Каховського водосховища - 101 км. У 2018 у поверхневі водні об'єкти Дніпропетровської області було скинуто у складі зворотних вод підприємствами-водокористувачами 360,3 тис. т забруднюючих речовин. Порівняно з 2017 відзначалось зниження сумарного обсягу скинутих забруднюючих речовин на 61,1 тис. т [4, с. 21-25].

Далі йтиметься про сільськогосподарські землі Дніпропетровської області та їх стан. Так, територія зазначеної області займає 3192,3 тис. га, з них: сільськогосподарські землі - 2581,5 тис. га, ліси та інші лісовкриті площі - 192,8 тис. га, забудовані землі - 193,2 тис. га, відкриті заболочені землі - 26,1 тис. га, відкриті землі без рослинного покриву або з незначним рослинним покривом - 41,6 тис. га. Усього земель (суші) - 3036,6 тис. га, води - 155,5 тис. га. Основний фонд ґрунтового покриття Дніпропетровської області становлять чорноземи звичайні різної глибини гумусового шару та механічного складу: від легкосуглинкових до легкоглинистих. Найбільшу питому вагу займають сільськогосподарські угіддя - 78,7%, що свідчить про високий рівень сільськогосподарського освоєння земель. До основних джерел забруднення сільськогосподарських угідь відносять забруднення ґрунтів важкими металами, пестицидами, нітратами, радіоактивними елементами [2].

Головною причиною забруднення ґрунтів є наднормативне внесення отрутохімікатів, мінеральних добрив. Одним з основних чинників антропогенного впливу на земельні ресурси є гірничо-видобувна промисловість. Розробка корисних копалин відкритим способом потребує проведення розкривних робіт, що призводить до порушення земель.

Основні підприємства, що порушують землі області, - гірничозбагачувальні комбінати, які проводять розробку корисних копалин.

Для покращення стану ґрунтів були запропоновані заходи рекультиватії, які мають на меті штучне віднов-

лення родючості ґрунтів і рослинного покриву. Інформація станом на 01.01.2019 щодо рекультивованих земель, яку надано підприємствами області, свідчить: АТ «Марганецький ГЗК» проведені роботи з рекультиватії на земельних ділянках загальною площею 6,0 га; ПрАТ «Центральний ГЗК» проведені роботи з гірничотехнічної рекультиватії в загальному об'ємі 3194,8 тис. м³; АТ «Покровський ГЗК» проведені роботи з технічної рекультиватії відпрацьованих ділянок загальною площею 20,0 га, біологічної рекультиватії земельних ділянок - 172,5 га; ПрАТ «СУХА БАЛКА» проведені роботи з гірничотехнічної рекультиватії порушених земель у загальному об'ємі 332,8 тис. м³; ПАТ «Кривбасзалізрудком» виконано засипку некондиційною рудною фракцією та пустими породами зони зсуву в загальному об'ємі 556,923 тис. м³, у тому числі шахти «Тернівська» - 227,781 тис. м³, «Родіна» - 211,089 тис. м³, «Гвардійська» - 118,053 тис. м³; - ТОВ «СІ-АЛЬ» проведені роботи з рекультиватії на площа 2,1 га; - ВСП ШУ «Павлоградське» ПрАТ «ДТЕК ПАВЛОГРАДВУГІЛЛЯ» проведені роботи на ш. Тернівська землі м. Тернівка з нанесення родючого шару на площі 10,5413 га та з біологічної рекультиватії - 2,0 га; ВСП «ШУ Тернівське» ПрАТ «ДТЕК ПАВЛОГРАДВУГІЛЛЯ» проведені роботи на 3 блоці ш. Западно-Донбаська зі зняття родючого ґрунту на земельних ділянках загальною площею 6,0 га, на ш. Самарській уч. № 11-12 проведені роботи з нанесення гірничої маси та родючого ґрунту на земельних ділянках площею 1,66 га та 1,66 га відповідно; Філія ПУМТС ПрАТ «ДТЕК ПАВЛОГРАДВУГІЛЛЯ» на ділянці рекультиватії складу вибухових речовин проведені роботи з нанесення родючого шару на земельних ділянках загальною площею 10,683 га; Філія «ЦЗФ «Павлоградська» ПрАТ «ДТЕК ПАВЛОГРАДВУГІЛЛЯ» на ділянці випереджувальної рекультиватії площею 46,5 га проведені роботи з нанесення гірничої маси на земельних ділянках загальною площею 10,0 га [5, с. 180-185].

На законодавчому рівні цю проблему допомагає вирішити Закон України «Про охорону земель» від 2003 року з поточною редакцією від 2017 року, мета якого - забезпечення раціонального використання земель, відтворення та підвищення родючості ґрунтів, інших корисних властивостей землі, збереження екологічних функцій ґрунтового покриву та охорони довкілля. Також слід зазначити, що на території Дніпропетровської області діє «Програма розвитку земельних відносин і охорони земель у Дніпропетровській області на 2011-2018 роки», затверджена рішенням Дніпропетровської обласної ради від 25.03.2011 № 73-5/VI. Мета цієї Програми полягає у проведенні державної політики, спрямованої на збалансоване забезпечення потреб населення і галузей економіки в земельних ресурсах, раціональне використання та охорону земель, захист їх від виснаження, деградації, забруднення, підвищення врожайності екологічно чистої продукції та забезпечення продовольчої безпеки держави, збереження ландшафтного й біологічного різноманіття, створення екологічно безпечних умов для проживання населення і провадження господарської діяльності, стабілізація та нарощування обсягів виробництва в рослинництві, підвищення родючості ґрунтів (регулювання водного режиму, гіпсування ґрунтів), забезпечення життєздатності сільського господарства, його конкурентоспроможності на внутрішньому й зовнішньому ринках. Натепер затверджено програми

в усіх районах та містах області та у всіх сільських та селищних радах. Основними завданнями та заходами Програми є: 1) організація робіт з підвищення родючості ґрунтів шляхом меліоративних заходів; 2) встановлення меж населених пунктів; 3) проведення інвентаризації земель; 4) розмежування земель державної та комунальної власності; 5) нормативно-грошова оцінка [8].

Виходячи з вищевикладеного матеріалу, можемо запропонувати власні пропозиції щодо вирішення проблеми, висвітленої в статті. Вважаємо необхідною глобальну перевірку всіх підприємств металургійної, добувної промисловості та виробників електроенергії, адже саме вони є лідерами забруднення навколишнього природного середовища. Також варто провести низку досліджень, а саме який склад, кількість та яка шкода знаходиться у викидах на підприємствах. Обов'язковою є розробка проєктів щодо повної ліквідації такого явища, як забруднення. Також треба розвивати свідомість громади з питання, що може бути далі, якщо нічого не змінити, а наслідки страшні: кислотні опади, смог, заростання і зникнення водойм, зменшення видової різноманітності морської і річкової флори та фауни, неродючість ґрунтів, що призведе до знищення природи в цілому. Люди мусять розуміти, що лише вони мають змогу змінити та покращити стан природи. Потрібно брати масову участь у відновленні родючості ґрунтів, очищенні вод усім жителям планети.

Висновок. Навколишнє середовище - середовище, в якому функціонує підприємство, охоплюючи атмосферне повітря, водні об'єкти, земельні ділянки, природні ресурси, флору, фауну, людей, а також взаємозв'язки між ними. Аналізуючи ситуацію, ми розуміємо, що на території Дніпропетровської області потрібно проводити багато заходів рекультивації, відновлення водних об'єктів та зменшення викидів у навколишнє середовище. Негативний вплив відбувається через роботу підприємств, які перелічені в статті. Позитивним моментом є те, що Дніпропетровська обласна рада щороку аналізує цей стан і вживає певних заходів щодо відновлення ґрунтів, води, повітря. Також одним зі шляхів вирішення цієї проблеми є розробка багатьох проєктів, спрямованих на блокування будь-яких проявів забруднення навколишнього середовища.

Література

1. Дніпропетровська обласна державна адміністрація, офіційний сайт. Географія та природний потенціал Дні-

пропетровської області. URL: http://old.adm.dp.gov.ua/_c2257e83007a028b.nsf/b19e47826f35603ec2256f29003c32ff/5dc45f038c30495dc225720d004426c8 (дата звернення: 20.10.2019).

2. Дніпропетровська обласна державна адміністрація. Екологічний паспорт Дніпропетровської області за 2018 рік. URL: <https://adm.dp.gov.ua/storage/app/media/uploadedfiles/ekopasport2018.pdf> (дата звернення: 23.10.2019).

3. Дніпропетровська обласна державна адміністрація. РЕГІОНАЛЬНА ДОПОВІДЬ про стан навколишнього природного середовища в Дніпропетровській області за 2018 рік. С. 6-15. URL: https://adm.dp.gov.ua/storage/app/media/uploadedfiles/regionalna_dopovid_ecology_2018.pdf (дата звернення: 25.10.2019).

4. Дніпропетровська обласна державна адміністрація. РЕГІОНАЛЬНА ДОПОВІДЬ про стан навколишнього природного середовища в Дніпропетровській області за 2018 рік. С. 21-25. URL: https://adm.dp.gov.ua/storage/app/media/uploadedfiles/regionalna_dopovid_ecology_2018.pdf (дата звернення: 25.10.2019).

5. Дніпропетровська обласна державна адміністрація. РЕГІОНАЛЬНА ДОПОВІДЬ про стан навколишнього природного середовища в Дніпропетровській області за 2018 рік. С. 180-185. URL: https://adm.dp.gov.ua/storage/app/media/uploadedfiles/regionalna_dopovid_ecology_2018.pdf (дата звернення: 25.10.2019).

6. Дніпропетровська обласна універсальна наукова бібліотека. Водойми в Дніпропетровській області. URL: <https://www.lib.dp.ua/> (дата звернення: 26.10.2019).

7. Довкілля: Словник-довідник з екології : навчально-методичний посібник / уклад. О.Г. Лановенко, О.О. Остапішина. Херсон : П.П. Вишемирський В.С., 2013. С. 71.

8. Рішення Дніпропетровської обласної ради від 25.03.2011 № 73-5/VI. URL: <https://oblrada.dp.gov.ua/oficiyni-documenti/rishennia-6-skykannia/> (дата звернення: 24.10.2019).

*Поклонська О. Ю.,
викладач кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ*

*Коптяєва А. Ю.,
здобувач вищої освіти 3 курсу юридичного факультету
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ*

*Вербицька А. О.
здобувач вищої освіти 3 курсу юридичного факультету
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ*